ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 61

Turizmus és területi versenyképesség Empirikus kistérségi kutatás

MADARÁSZ ESZTER – PAPP ZSÓFIA

Manapság a versenyképesség egy nagyon gyakran használt, divatos kifejezés. Úgy tűnik, hogy a vállalatok számára ez az új „nirvána” – és néha igaz ez másokra is, legyen az egy régió, egy ország vagy akár egy turisztikai desztináció. A versenyképesség napjainkban meghatározó eleme a sikerességnek és a hosszú távú fennmaradásnak. De a szakirodalomból és a gyakorlati példákból is az derül ki, hogy a régióknak szembe kell nézniük az együttműködés szükségességével is – nem kimondottan a versenyt helyettesítve, hanem e két fogalom párhuzamos jelenléte lehet olyan tényező, mely a sikeresség elérésében segítheti a régiókat.

A szerzők által kivitelezett kutatás a versenyképesség különböző aspektusait vizsgálja a magyar kistérségekben. Kvalitatív mélyinterjúk segítségével a kistérségi megbízottaktól gyűjtöttek információkat a következő fő témakörökre vonatkozóan: a versenyképesség fogalmának értelmezése a kistérségek mindennapjaiban, az általános gazdasági helyzet, a turizmus és együttműködés, a partnerség szerepe a régió szereplői között.

1. A módszer

A bemutatásra kerülő kutatás elsősorban a turisztikai szolgáltatások és a turizmus területi versenyben betöltött szerepének vizsgálatára irányult. A fő cél az volt, hogy egy könnyen kezelhető területi egység segítségével a következőket vizsgáljuk meg:

– A verseny, versenyképesség fogalma mennyire játszik szerepet egy terület mindennapi menedzsmentje/marketingje során?

– Milyen szerepe van a turizmusnak a területi egységek versenyképességében?

– Léteznek-e, és ha igen, milyen jellegűek azok a szervezetek, melyek a turizmusfejlesztésben, területfejlesztésben, illetve a versenyképesség javításában szerepet játszhatnak?

– Az adott kistérségek életében milyen jelentőséget tulajdonítanak a turizmusnak, mennyire ítélik meg azt reálisan?

– Milyen jelentőséget tulajdonítanak a térségek gazdasági életében az együttműködésnek, mennyiben tartják a versenyképességet, a sikerességet befolyásoló tényezőnek?

– Milyen szintű együttműködések tapasztalhatóak jelenleg a térség gazdasági szereplői között?

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 62

A kutatás során a vizsgált területi egységet (a könnyebb kezelhetőség érdekében, illetve a meglévő rendszer előnyeit kihasználva) Magyarország kistérségei képezték. A felmérés kvalitatív volt; mélyinterjú készült a kistérségi megbízottakkal. Nem valószínűségi, takarékos mintavételi módszert alkalmazva 45 fő adta a teljes mintát.

A mintában szereplő kistérségek a turizmusban betöltött szerepük szerint három kategóriára bonthatók. A csoportosítás alapját két statisztikai mutatószám (kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma és annak 1000 főre jutó nagysága), illetve a kutatók saját tapasztalata adta.

Turisztikailag jól teljesítők: Balatonalmádi, Balatonföldvár, Keszthely, Mezőkövesd, Pécs, Szombathely

„Középmezőny": Ajka, Baja, Celldömölk, Csongrád, Gödöllő, Kalocsa, Kistelek, Komló, Kőszeg, Lenti, Őriszentpéter, Pilisvörösvár, Salgótarján, Sárvár, Tatabánya, Vác, Veszprém, Zalaszentgrót

Turisztikailag gyengébb kistérségek: Aszód, Csorna, Csurgó, Dorog, Dunakeszi, Dunaújváros, Hódmezővásárhely, Kisbér, Körmend, Marcali, Mórahalom, Nagykáta, Pannonhalma, Pécsvárad, Polgár, Sárrét, Szentgotthárd, Szentlőrinc, Tab, Vasvár, Várpalota

1. ábra: A vizsgált kistérségek csoportosítása

Forrás: saját szerkesztés

2. A kistérségek rendszere Magyarországon

A statisztikai kistérségek rendszere az ország egész területét átfogó, megyehatárokat át nem lépő rendszer. A kistérség a települések között létező funkcionális – lakóhelyi, közlekedési, középfokú ellátási (oktatás, egészségügy, kereskedelem) – kapcsolatrendszerek összessége alapján behatárolható területfejlesztési-statisztikai egység. A kistérségi rendszerben a települések kapcsolataik révén egy központi településhez vonzódnak, megnevezésük is a központi település neve alapján történt.

A kistérségek a területfejlesztés alapegységeinek, illetve a közigazgatás területi feladatainak ellátásához szükséges illetékességi területek megállapításának is alapja. Egy település közigazgatási területe csak egy kistérségbe tartozhat. Jelenleg összesen 168 kistérség fedi

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 63

le Magyarország területét. A kistérségek élére a kormány az Országos Területfejlesztési Hivatal által kistérségi megbízottakat állít, illetve ezzel párhuzamosan a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium kistérségi (vidékfejlesztési) menedzsereket alkalmaz.

A kistérségek a régiókhoz és megyékhez képest különleges helyzetben vannak a területfejlesztési intézményrendszert tekintve, hiszen esetükben ez nem létezik. Tevékenységükről a 2004. IX. 29./271. kormányrendelet intézkedik, mely szerint a kistérségi megbízottak hálózatának működtetését megyei szervezők és regionális területfejlesztési koordinátorok segítik, azonban a munkavégzésük helyszínéről már nem rendelkezik konkrétan, tehát a kistérségek szereplőinek hozzáállásától, lehetőségeitől is nagymértékben függ a munkavégzésük minősége. A megbízottaknak így igen sajátos körülmények között kell a rendeletben meghatározott feladatokat ellátniuk:

– együttműködést kell kialakítaniuk a kistérségben működő társulásokkal, közigazgatási, gazdasági és civil szervezetekkel, amelyek tevékenysége kapcsolódhat a területfejlesztés bármely eleméhez;

– fontos, hogy közvetítő szerepet lássanak el a térség meglévő szervezetei között: a tapasztalatok szerint sok esetben a kistérségi projektgenerálás legfőbb akadályozó tényezője a szereplők közötti együttműködés hiánya;

– a megbízottak kiemelt feladata a területfejlesztési önkormányzati társulások tevékenységének segítése. Közreműködnek a hazai és nemzetközi források felkutatásában, a térségi programok előkészítésében, s figyelemmel kísérik ezek megvalósítását;

– fontos feladatuk a kormányzati és kistérségi szint közötti kétoldalú információáramlás elősegítése: az önkormányzatok, a helyi vállalkozások, a gazdasági és civil szervezetek tájékoztatása azokról a lehetőségekről, kormányzati döntésekről, illetve elképzelésekről, amelyek a körzet gazdasági, infrastrukturális, egészségügyi, oktatási és egyéb fejlesztéseihez kapcsolódnak, illetve a helyi vélemények és kezdeményezések továbbítása, amelyek kormányzati szinten értékelhető információt jelentenek.

3. Kutatási eredmények

A verseny fogalmának értelmezése, a versengés „szintjei”

Először arra kértük a megbízottakat, hogy sorolják fel mindazt, ami elsőre a verseny kifejezés hallatán eszükbe jut. A válaszadó megbízottak túlnyomó többsége (60%) pozitív asszociációt társított a fogalomhoz, olyan fogalmak hozzákötésével, mint a lehetőség, a fejlődés vagy a lehetőségek kihasználására való alkalmassá tétel, de sokan az ösztönző erőt, a jobbra törekvés motivációjának kiváltóját látják a versenyben, illetve néhány megbízott a sportszerűséggel, a megmérettetéssel vagy a piacképességgel magyarázta a fogal-

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 64

mat. Akadt azonban a válaszadók között, aki negatív felhanggal értékelte a verseny létét, elsősorban a harccal, küzdelemmel, kemény munkával, mások legyőzésével asszociálva azt. Többen rögtön hozzákapcsolták a kérdéshez a saját helyzetüket, és hangot adtak azon véleményüknek, hogy a kistérségek, települések között nem a versenyt, hanem az összefogást, együttműködést kellene erősíteni. Csupán egyetlen megkérdezett kötötte össze a két fogalmat és nyilatkozta, hogy véleménye szerint térségek szintjén a versenyt az együttműködve fejlődés jelenti.

A kérdésre, hogy milyen „szinteken", vagyis kik, avagy mik között folyhat verseny, viszonylag sokan felelték, hogy minden és mindenki között elképzelhető, az élet minden területén – ám a többség azonnal a saját helyzetére gondolt és a kistérségekre vetítette a fogalmat.

Ennek megfelelően azt, hogy a kistérségek között is lehet verseny, a válaszadók 80%-a állította egyértelműen. Megítélésük szerint a verseny főként pályázati vagy egyéb forrásokért folyik, de sokan kiemelték a beruházókat/befektetőket, a betelepülő vállalatokat, a turistákat, illetve néhányan kiemelték a szakemberekért, munkahelyekért, információért való harc fontosságát is. Összesen csupán két kistérség tért ki arra, hogy a végső cél a terület vonzóbbá, „élhetőbbé" tétele kell, hogy legyen, vagyis elsősorban a helyi lakosok számára minél magasabb szintű életminőség biztosítása – természetesen olyan köztes versenyhelyzeteken keresztül, melyekben a forrásokért és más pozitív hatást kiváltó tényezőkért folyik a harc. Világos tehát, hogy a versennyel, versengéssel a kistérségi megbízottak többsége napi szinten foglalkozik, tisztában van jelentőségével, valamint (ha nem is tudatosan, de) azzal is, hogy különféle célcsoportok, így különféle versenyhelyzetek vannak, melyekkel a területnek szembe kell néznie.

Érdekességnek számít, hogy éppen a turisztikailag jelentős kistérségek nem említették a turisták célcsoportját, illetve a turistákért való versenyt. Ez valószínűleg annak tudható be, hogy adottságaiknak, hírnevüknek köszönhetően nem feltétlenül kell szó szerint küzdeniük a látogatókért. További sajátosság az élenjáró kistérségeket tekintve, hogy az anyagi forrásokért való versengés sem kap hangsúlyt (mindössze egyetlen ebben a kategóriában szereplő kistérség említette meg).

A verseny létét „tagadók" közül többen gondolták úgy, hogy egyelőre még nincs, de a jövőben lehet verseny. Volt, aki ezt a kistérségi struktúra kiforratlanságával, újdonságával indokolta. Néhányan teljesen elvetették a verseny fontosságát, helyette az együttműködést, egymás segítését hangsúlyozták.

Ezek után megkértük a megbízottakat, hogy próbálják meghatározni a versenyképesség fogalmát. A válaszokból kiderül, hogy a megkérdezetteknek – hét válaszadótól eltekint-

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 65

ve – nem okoz gondot, hogy körülírják, mit jelent számukra a kifejezés. A legtöbben a meglévő adottságok kihasználását, a lehetőségekkel való élni tudást, illetve az alkalmazkodás képességét emelték ki. Többen kísérletet tettek arra, hogy megadják, mi minden szükséges egy kistérség versenyképességéhez – a többség szerint ez pedig nem más, mint egyrészt a megfelelő mértékű forrás, másrészt pedig a megfelelően felkészült emberi erőforrás. A korábbi válaszokkal összhangban alig néhányan kötötték ehhez a fogalomhoz az együttműködést és az összefogást – ezek a válaszadók viszont kiemelték ennek fontosságát. Egy-egy válaszban megjelent a minőség, a tervezés, a fenntartható fejlesztés fontossága is, de volt olyan – általunk pesszimistának ítélt – megbízott is, aki úgy véli, hogy a versenyképesség azon múlik, a kistérség eredendően milyen helyzetből indul, milyen előnyökkel rendelkezik a többiekhez képest.

Mindezek alapján úgy véljük, hogy a megbízottak többsége – bár nem tankönyvi definíció szintjén, de – viszonylag pontos elképzelésekkel rendelkezik a versenyképesség fogalmát, illetve tényezőit illetően.

Információk más kistérségekről, egymás megítélése

A vizsgált kistérségek többsége (közel fele) nem foglalkozik más kistérségek vizsgálatával. Ha mégis, jobbára a KSH adatai alapján teszik ezt, illetve gyakori, hogy a pályázati források elnyeréséhez a központi besorolás bizonyos szintje szükséges – így a legtöbb kistérség ezzel is tisztában van, bár elsősorban csak a saját helyzetére vonatkozólag. Azok a kistérségek, amelyek valamelyest is gondot fordítanak arra, hogy más kistérségek helyzetére figyeljenek, jobbára a szomszédos, ugyanazon megyében/régióban lévő kistérségekre koncentrálnak – vagyis nem az alapján választják ki a „figyelendő versenytársat", hogy az hasonló adottságokkal rendelkezik-e (akár az ország másik végében), hanem a közelség a döntő. (Természetesen bizonyos célcsoportokat tekintve ez is jó támpont lehet, hiszen két szomszédos alföldi kistérség hasonló arculattal bír például a turisták szemében – ám adódhatnak olyan helyzetek, amikor mondjuk a Gyulai kistérség versenytársa nem a Békéscsabai, hanem a hasonló gyógyszolgáltatásokat nyújtó Sárvári lesz.)

Arra kértük az egyes megbízottakat, hogy nevezzék meg a véleményük szerint legsikeresebb vagy legsikertelenebb kistérséget – szándékosan a versenyképesség kifejezés helyett a sikerességet használtuk, tekintve, hogy a megbízottak eltérő képzettségük miatt nem feltétlenül vannak tisztában a versenyképesség fogalmával. A válaszokat vizsgálva nem tapasztalható meglepő eredmény; várakozásainknak megfelelően a válaszokat általánosságban az alábbiak jellemezték:

– Több megbízott nevezett meg sikeres kistérséget, mint sikertelent. Az is jellemző,

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 66

hogy többféle sikeres kistérséget neveztek meg, mint sikertelent. A válasz gyakran volt az, hogy nem szívesen nevezik nevén a sikertelennek ítélt kistérséget.

– Sikertelen kistérségek megnevezésekor több megbízott is inkább megyét, térséget vagy régiót nevezett meg (pl. „az Alföld kistérségei" vagy „szabolcsi", „Szolnok megyei" kistérségek) – az általános sztereotípiáknak megfelelően.

– A megnevezett kistérségek jobbára a válaszadók közeléből kerültek ki – ahogyan az már korábban látható volt, ami főleg annak köszönhető, hogy a környező kistérségek jobban „figyelik", ismerik egymást.

A legtöbbet említett, sikeresnek ítélt kistérség a kőszegi, a szombathelyi, a győri, a szentgotthárdi, a szegedi és a miskolci volt. A miskolci kivételével mindegyik kistérséget kizárólag a közelében élő megbízottak „szavazták be". Olyan kistérség nem akadt, amely saját magára szavazott volna.

Érdekességnek számít, hogy a sikertelen kistérségek megnevezésekor viszont négy kistérség is önmagát jelölte meg a legsikertelenebbként (csurgói, gödöllői, salgótarjáni, várpalotai). Ráadásul ezek közül került ki az egyik legtöbbet említett kistérség is, a gödöllői, melyet önmagán kívül a környező kistérségi megbízottak jelöltek. A másik sok szavazatot kapott kistérség a szobi és őriszentpéteri volt – ugyancsak a környezők által jelölve.

Ha megvizsgáljuk a turisztikai szerep szerint kialakított kategóriákat, meglehetősen vegyes képet kapunk. Azt tapasztalhatjuk, hogy a legfelső kategória kistérségei közül csupán a szombathelyi szerepel a legsikeresebbnek kikiáltott térségek között – igaz, igen előkelő helyen. Ezen túl azonban nincs fellelhető következetesség: például a turisztikailag kevésbé sikeres szentgotthárdi kistérség a sikeresek közötti említések számában „remekelt", míg a jobbnak számító középmezőnyben szerepelő őriszentpéteri kistérséget többen is a legkevésbé sikeresek közé sorolták. Vagyis a turizmus sikeressége önmagában legfeljebb az első szinten elegendő ahhoz, hogy az általános megítélés is kirívóan pozitív legyen.

A sikeresség vagy sikertelenség okát nagyon kevés válaszadó próbálta meghatározni. A sikertelenséget többnyire abban látták, hogy nincs meg a kistérségen belüli összefogás, hiányoznak a megfelelő anyagi források – illetve gyakran az átfogó, hosszú távú tervezés, aminek hatására a pályázatokon elnyert anyagi források is „tűzoltásra" mennek el az átgondolt, később jól jövedelmező fejlesztések helyett.

A sikeresség esetében viszont érdekes módon elsősorban a kedvező adottságokkal (infrastruktúra, ipar megléte stb.) magyarázták a jó teljesítményt, ami mellett természetesen itt is megjelentek az anyagi erőforrásbeli előnyök, illetve az összefogás és a helyi hozzáállás (pl. az egyik megbízott jó példaként említette, hogy az általa „favorizált" győri kistérségben „mernek a fiatalokra építeni").

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 67

Meg kell jegyezni, hogy több megbízott eleve nem értett egyet a „sikeres-sikertelen" kategorizálással, és ezért nem említett példát. Jobbára az volt a fő magyarázat, hogy az egyes kistérségek annyira eltérő adottságokkal rendelkeznek, hogy lehetetlenné válik az objektív összehasonlítás; illetve kevés olyan mutatószám vagy adattípus létezik, mely megfelelő és biztos összehasonlítást tesz lehetővé.

A saját versenyhelyzet megítélése

Ebben a tekintetben sem született meglepő eredmény. A megbízottak jobbára realisták, így a mások által sikeresnek, sikertelennek mondott kistérségek megbízottai jobbára egyetértettek, és saját magukat hasonlóan ítélték meg. Mind az előnyök, mind a hátrányok forrásának általában a helyi adottságokat látták (infrastruktúra, elhelyezkedés). A megkérdezettek 55%-a érzi a versenyhelyzetet szorosnak, erősnek, 20% pedig egyáltalán nem tudta megítélni, vagy úgy érezte, nincs is verseny.

A turisztikai ágazat súlya és hatása

A megkérdezett kistérségek többsége fejlődő ágazatként értékelte a turizmust az adott területen, és úgy nyilatkozott, hogy gazdasági ágazatként adott feltételek biztosításával jelentős hatással lehet a kistérség versenyképességére, versenyhelyzetére. Pozitívan értékelendő, hogy megtalálható a válaszok között az a vélemény, miszerint ez az állapot csak megfelelő koordinációval, menedzsmenttel érhető el, és nem csak azon múlik, hogy a térségnek mennyi anyagi erőforrás áll rendelkezésére.

A turizmus által generált hatások számbavételénél a multiplikátor hatások közül a legtöbb megbízott a turizmus munkahelyteremtő hatását emelte ki, illetve a bevételszerzés lehetőségét és a helyi lakosság életszínvonalának javulását. Többen említették más ágazatokra gyakorolt hatását, imázsteremtő erejét, mely például az ipar, kereskedelem letelepülését, az általános infrastruktúra fejlődését segítheti elő az adott térségben. További hatásként a perifériikus, elszigetelt területek gazdasági, társadalmi vérkeringésbe való bekapcsolását, a terület népességmegtartó erejének növekedését említették.

Mindezek mellett arról is szót kell ejteni, hogy néhány interjú esetén érezhető volt: csak a turizmus kapcsán gyakran hallható hangzatos előnyöket emlegették, ahelyett, hogy az adott területen reálisan szóba jöhető hatásokat értékelték volna.

Azokon a területeken, ahol jelentéktelennek mondható a turizmus gazdaságban betöltött/betöltendő szerepe a nem megfelelő adottságok miatt, általában ott is látnak benne lehetőséget, foglalkoznak vele, bár többnyire reális képet alkotnak, és csak kiegészítő ágazatként, jövedelemforrásként veszik számításba.

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 68

Arculat, imázs, ezek formálása

A kistérség turisták felé közvetítendő arculatával foglalkozó szervezetet az esetek nagy részében (kb. egyharmad arányban) a kistérségi megbízottak nem tudtak megnevezni, a többi esetben pedig döntően a térségben található Tourinform Irodákat, Kistérségi Irodákat és Társulásokat, esetenként önkormányzati irodákat említették, amelyek közvetlenül vagy közvetett módon befolyásolják az arculatot. Két kistérség vonatkozásában került említésre konkrét szervezet, melyek kiemelt feladatként foglalkoznak arculattervezéssel, imázsformálással: a Veszprémi kistérségben a Bakony-Balaton Turisztikai Egyesület, illetve a Keszthely-Hévízi kistérségben a Nyugat-Balatoni Térségmarketing Kht.

Negatív tapasztalatként említhető, hogy az arculat, imázs alakítása alatt az interjúalanyok, és ezáltal feltehetően a kistérségek más szereplői is, kiadványok készítését értik, néhány esetben az utazási vásárokon, kiállításokon való részvétel is megjelent a válaszok között, míg arculattervről egyetlen esetben beszéltek (Csurgó).

A hosszú távú tervezés és jellemzői

A turisztikai terv, koncepció meglétét illetően szintén kb. egyharmad arányban nyilatkozták azt a megbízottak, hogy általános kistérségi fejlesztési terv létezik, melyen belül kisebb-nagyobb mértékben foglalkoznak a turizmussal is. Idetartoznak a turisztikailag jól teljesítő kistérségek is, amely azt is jelentheti, hogy komplex módon akarják a térséget fejleszteni, integráltan kezelik a turizmus fejlesztését. Azok a kistérségek, ahol rendelkeznek turizmusfejlesztési tervvel, koncepcióval, többnyire az elmúlt 1–2 évben készítették/készíttették azokat, és egyelőre úgy néz ki, hogy megpróbálják őket hasznosítani, alkalmazni a lehetőségeikhez képest. Pozitív tapasztalat, hogy csak 1–2 esetben mondták: nem hasznosítják az elkészült terveket, illetve kizárólag csak egy külső cég készítette más érintett és érdekelt bevonása nélkül. Tehát a legtöbb esetben már megvalósult, hogy több térségi szereplő (polgármesterek, vállalkozók, civil szervezetek, helyi lakosság, kistérségi menedzser, kistérségi megbízott, kistérségi társulások stb.) bevonásával alakították ki a koncepciókat, és az objektivitás miatt külsős cégeket, illetve szakembereket is felkértek a kidolgozásra.

A koncepciókban megvalósított feladatokat illetően a kistérségek a turisztikai és általános infrastruktúra fejlesztésére helyezik a hangsúlyt, illetve kiadványok megjelentetése is sok esetben megjelenik a válaszok között.

A megvalósítás akadályaként legtöbbször a pénzhiány (50%) hangzott el a válaszokban, továbbá gyakori vélemény volt (25%), hogy nincsen megfelelően képzett szakember a térségben, illetve az együttműködés nem megfelelő mértékét is hasonlóan sokan említették,

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 69

ami fontos lépés lehet az együttműködés szemléletének tudatosulásában. Az interjúalanyok szerint az általános hozzáállás sem megfelelő, közömbösség figyelhető meg sok térségben, és a feladatok megvalósítását pályázatok hiánya is nehezíti.

Együttműködések a turizmusban

A kistérség vállalkozói közötti viszonyt illetően elmondható, hogy a megbízottak (ellenséges) versengéséről nagyon alacsony számban tettek említést, jellemzőbb volt az izoláltan való működés, az egymás iránti közömbösség a vállalkozói viszonyra vonatkozóan. Hasonlóan nagy arányban említették, hogy ugyan nem ellenségesek egymással a térség vállalkozói, de jelentősebb kapcsolatok, együttműködések nem tapasztalhatóak közöttük. Nem volt túl jelentős a tényleges kooperációról, partnerségről nyilatkozók mértéke, a turizmus és a falusi turizmus területét említették olyan területként, ahol valamilyen mértékben jelen van a szereplők összefogása. A fentiekből következik talán az is, hogy az interjúalanyok esetenként félreértették a kérdést, és nem csak a turizmus területén tapasztalható véleményüket osztották meg a kérdezővel.

Az előzőekben tapasztalhattuk, hogy az együttműködésnek többnyire csak kezdetleges formáival találkozhatunk, amiből az következik, hogy döntően az együttműködést gátló tényezőkről kaptunk információt az interjúk következő részében. A válaszokban legnagyobb hangsúllyal a közös érdekek hiánya, az egyéni érdekek ütközése, az önérdek elsődlegessége jelent meg gátló tényezőként, illetve a nem megfelelő anyagi háttér volt még jellemző válasz. A vélemények között pozitív megnyilvánulásokat is tapasztalhatunk: három helyen említettek már meglévő kezdeményezéseket (közös tréningek, workshopok, projektek, Vállalkozói Kódex készítése), melyek eredményes kivitelezése tovább erősítette az együttműködési kedvet („a jó példa ragadós”).

A térség turisztikai vállalkozói között létező formális és nem formális együttműködésekre vonatkozó kérdésre nagyon alacsony számban kaptunk választ, és az interjúalanyok sajnos gyakran félre is értették a kérdést, mert sok esetben nem csak kifejezetten turisztikai vállalkozókat tömörítő együttműködéseket, szervezeteket említettek.

A nem formális együttműködésekre vonatkozó kérdés esetében jellemző válasz volt, hogy pályázatok benyújtásakor jelennek meg „ad hoc” jellegű összefogások a szereplők között, illetve ez a kooperációs forma szponzori tevékenység kapcsán és különböző rendezvényeken való önkéntes részvétel formájában volt tapasztalható.

A formális együttműködések a legtöbb esetben az önkormányzatok kezdeményezésével, részvételével megvalósuló szerveződések, de gyakran a gazdasági élet egészét vagy más területeit érintő szervezetek. Kifejezetten a turizmus területén leginkább borutak formája-

ujforum_59.qxp 12/14/2006 12:46 PM Page 70

ban jelenik meg formális kooperáció, de többször említették a pályázatok miatti összefogásokat (pl. Leader), illetve turisztikai egyesületek, csoportosulások is megtalálhatók a válaszok között: Vendégváró Egyesület (Fót), Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület, Bakony-Balaton Turisztikai Egyesület. Megemlítettek tervezett együttműködést is, éspedig a mikroszintű idegenforgalmi társulást Bogácson.

Összegzés

A kutatást – a kapott eredmények helyenként következetlen volta ellenére – sikeresnek ítéljük. A kistérségi megbízottak segítségével egy olyan kör véleményét, hozzáállását ismertük meg, akik nem csupán érzik bőrükön a területi verseny és versenyképesség, illetve az együttműködések fontosságát (avagy hiányát), hanem aktív résztvevői, alakítói is azoknak.

A felmérésből kiderült, hogy a verseny szerepet játszik egy terület mindennapi életében, melyet a kistérségi megbízottak többsége inkább pozitív, mint negatív hatásként értékel. Jobbára tisztában vannak a fogalom jelentésével, de tudatosan nem foglalkoznak a kistérségek közötti versenyhelyzet felmérésével, megítélésével – annak ellenére, hogy a többség belátja: van verseny ezen a területi szinten is.

Hipotézisünknek megfelelően a kistérségek többségében a turisztikai ágazatot inkább a versenyképességet javító tényezőnek ítélték, de belátva azt is, hogy a turizmus sem „csodaszer” önmagában.

Az együttműködésekre vonatkozóan elmondható, hogy maga a fogalom egyre több térségi szereplő számára ismert tényező és elérendő cél, de a jelenlegi helyzetben még sok akadályozó tényezővel kell a kistérségeknek megküzdeniük azért, hogy ez a szemléletmód általánosan elterjedt és alkalmazott gyakorlat legyen az érintettek körében.

Irodalomjegyzék

Babbie, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata.* Balassi Kiadó, Budapest, 1999.
Kovács Tibor (szerk.): *A területfejlesztési-statisztikai kistérségek fontosabb adatai*, A kistérségek 2002. évi fontosabb adatai a 2004. január 1-jei területbeosztás alapján. KSH, Budapest, 2004.
Ladkin, A. – Bertramini, A. M.: Collaborative Tourism Planning: A Case Study of Cusco, Peru. *Current Issues in Tourism*, 2002, Vol. 5., No. 2., 71–93.
Lengyel Imre: A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*, 2000, XLVII. évfolyam, december, 962–987.
Ritchie, J. R. Brent – Crouch, Geoffrey I.: *The Competitive Destination.* A Sustainable Tourism Perspective. CABI Publishing, Oxon. 2005.